

ارزیابی نگرش جنسیتی در طراحی فضاهای شهری (مطالعه موردی: پارک بانوان شمس تبریز)

علی گلی^{۱*}، شاهرخ زادولی خواجه^۲، فاطمه زادولی^۳

چکیده

با توجه به اینکه نیمی از شهروندان را بانوان تشکیل می‌دهند، پارک‌ها و فضاهای سبز مختص بانوان یکی از مراکز مهم خدمات رفاهی و تفریحی است که علاوه بر جنبه بهداشتی و روانی، در توسعه پایدار شهری و بهبود کیفیت زندگی بانوان اهمیت بسزایی دارد. از این رو، هدف این تحقیق ارزیابی طراحی پارک بانوان شمس تبریز متناسب با نگرش جنسیتی است. روش تحقیق به صورت کتابخانه‌ای، میدانی، و پیمایشی و از نظر زمانی، مقطعی (تابستان ۱۳۹۲) است. حجم جامعه آماری شامل زنان بالای ۱۸ سال شهر تبریز است. حجم نمونه نیز براساس شاخص‌های تصادفی ۱۱۴ نفر به دست آمده است. نتایج تحقیق براساس آزمون فریدمن نشان می‌دهد که بیشترین رضایت ساکنان از نحوه طراحی پارک بانوان شمس تبریز متعلق به متغیرهای طراحی مناسب فضای درونی پارک نسبت به اشرافیت ساختمان‌های مجاور، سرزندگی و شادابی به خاطر طراحی فضاهای درونی پارک، و میزان احساس امنیت و آرامش روانی در پارک است که ارزش آزمون برای هر یک به ترتیب ۱۳۰۸، ۱۲۰۶ و ۱۲۰۶ است. علاوه بر این، در بین متغیرهای مورد مطالعه، کمترین ارزش آزمون ۵/۲۴ است که به متغیر میزان استقبال بانوان از پارک تعلق دارد. همچنین، نتایج بیانگر این است که بین سن و تحصیلات پاسخ‌دهندگان و میزان رضایت از پارک بانوان رابطه معنادار وجود دارد.

کلیدواژه‌ها

پارک بانوان، طراحی شهری، فضاهای شهری جنسیتی، نگرش جنسیتی

مقدمه و طرح مسئله

با ظهور تفکر نوگرایی در شهرسازی و رویکرد مسلط مبتنی بر خرد مردانه و تفکیک و جداسازی

goli@shirazu.ac.ir
sh.zadvali@yahoo.com
f.zadvali@yahoo.com

۱. استادیار گروه جامعه‌شناسی و برنامه‌ریزی اجتماعی، دانشگاه شیراز
۲. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه زنجان
۳. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز
تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۶/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۸/۲۱

حوزه‌های مختلف نظیر مسکونی، تفریحی، کار، و ...، حوزه عمومی کار و تجارت در مرکز شهر از حوزه خصوصی حومه‌های مسکونی جدا شد. این جدایی به نحوی تأکید بر تمایز حوزه مردانه تجارت و کار از حوزه زنانه حومه و خانواده نیز محسوب می‌شود. با این حال، برنامه‌ریزان شهری زن در اروپا با نگاه جنسیتی به برنامه‌ریزی و نقد نگاه مدرنیستی به شهر، ویژگی‌های فضای شهری مناسب را مسافت‌های کوتاه، کاربری‌های مختلط، و دارای چند مرکز فعال تعریف کرده‌اند [۲۱]، [۲۵]. بسیاری از کارشناسان معتقدند ایمنی شهرها منوط به امکان استفاده همه گروه‌های سنی-جنسی از فضاها بوده و تفاوت‌های سنی و جنسیتی در ساختار شهرها باید مورد توجه قرار گیرند. ساخت‌وساز و برنامه‌ریزی‌های شهری نادرست استفاده اقشار مختلف جامعه را از فضاهای شهری تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ به طوری که گاهی به خاطر نبود توجه کافی سالمندان، معلولان، کودکان، و زنان از زندگی سالم و صحیح شهری محروم می‌مانند. در این میان، زنان، به سبب محدودیت‌های اجتماعی و فرهنگی موجود در کشور، عمدتاً امکان بهره‌مندی از فضاهای شهری را ندارند. از سوی دیگر، این فضاها عموماً فضاهایی مردانه بوده و به سبب ویژگی‌های کالبدی خود امکان حضوری ایمن را برای زنان فراهم نمی‌سازند [۴]. به منظور مناسب‌سازی فضاهای شهری برای زنان، اهداف امنیتی، سرزندگی مکان‌ها، سهولت دسترسی به خدمات و امکانات شخصی و جمعی، و تقویت حس تعلق به مکان را پیشنهاد می‌کنند [۱]. یکی از این مکان‌ها پارک‌های شهری هستند. پارک‌های شهری نقش اجتماعی، اقتصادی، و اکولوژیکی دارند و با مزایایی چون درمان بیماری‌های روحی، فراهم کردن محیطی مطلوب برای پرورش کودکان، یکپارچگی اجتماعی، حفظ آسایش، و نظایر این‌ها شاخصی برای ارتقای کیفیت فضای زندگی و توسعه جامعه محسوب می‌شوند [۱۷]. از طرفی، ایجاد پارک‌های شهری، به‌منزله یکی از فضاهای عمومی مهم خدماتی شهر، نقش مهمی در ارتقای موقعیت اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، و زیست‌محیطی نواحی شهری دارند. این فضاها به موازات رشد و متراکم شدن نواحی شهری در جوامع مختلف مورد توجه قرار گرفته‌اند و راهبردهای گوناگونی برای مکان‌یابی و توزیع مناسب آن‌ها در محیط‌های شهری ابداع و به کار گرفته شده است [۸]. از طرفی، دانشمندان پی برده‌اند که فضای سبز می‌تواند به آرامش، جوان‌سازی، و کاهش خشونت مردم کمک کند.

گذشته از مزایای اجتماعی و فیزیولوژیکی، طبیعت شهری می‌تواند مزایای اقتصادی را نیز، چه برای مدیران شهری و چه برای شهروندان، فراهم کند؛ مثلاً، پالایش هوایی که درختان انجام می‌دهند می‌تواند به کم‌شدن هزینه‌های کاهش آلودگی و میزان آن منجر شود. به‌علاوه، ارزش‌های زیبایی‌شناختی، تاریخی، و تفریحی پارک‌های شهری باعث افزایش جذابیت شهر، ارزش گردشگری، و در نتیجه درآمد می‌شود [۱۹]. همچنین استقرار این پارک‌ها از یک‌سو به جهت تأثیری که بر کیفیت زندگی شهری و نیل به توسعه پایدار دارند و از سوی دیگر به دلیل بار مالی بدون بازگشت سرمایه و سودی که برای شهرداری‌ها بر جای می‌گذارند، ارزش بررسی گسترده را دارند [۲۳].

به‌رغم اهمیت زیادی که پارک‌ها و فضاهای سبز دارند، شیوه ارائه خدمات توسط این بخش ممکن است در موارد زیادی نارضایتی افراد را به دنبال داشته باشد. درحالی‌که یکی از شاخص‌های ارزیابی مطلوبیت فضاهای تفریحی، میزان رضایتمندی و آسودگی بهره‌برداران در زمان استفاده از این‌گونه محیط‌هاست [۱۱] و یکی از مقولات سنجش و کارآمدی ارائه خدمات در سازمان‌های دولتی، میزان رضایتمندی مردم از کیفیت خدمات ارائه‌شده از سوی آنهاست [۱۵، ۱۶]. به‌طورکلی، ذکر این نکته ضروری است که با توجه به حاکمیت ساختار مردسالارانه بر جوامع ما، دسترسی زنان به فضاهای عمومی، امکانات، و خدمات محدود است. برای جبران این‌گونه محدودیت‌ها و محرومیت‌ها، اختصاص امتیازاتی به بانوان ضروری به نظر می‌رسد. ایجاد پارک بانوان نیز با این ایده تحقق یافته که به‌نوعی با محرومیت علیه زنان مقابله شود. اما ایجاد این‌گونه امکانات، بدون ارزیابی نگرش‌های جنسیتی، تصویر ذهنی رضایت زنان از این خدمات را ارائه نمی‌دهد. بنابراین، انجام دادن این‌گونه پژوهش‌ها ضروری به نظر می‌رسد. در این تحقیق، در پی پاسخگویی به پرسش‌های زیر هستیم:

- آیا پارک بانوان شمس تبریز متناسب با دیدگاه‌های بانوان تبریزی طراحی شده و بانوان تبریز از وجود و نحوه طراحی این پارک رضایت دارند؟
- آیا بین ویژگی‌های شخصی بانوان و میزان رضایت از پارک بانوان شمس تبریز رابطه معناداری وجود دارد؟

اهمیت و ضرورت مسئله

ایجاد پارک به‌عنوان فضای باز و سبز عمومی زمانی مطرح شد که از یک طرف آلودگی‌های صنعتی بسیاری از شهرهای اروپا را به محیطی غیرقابل تحمل بدل کرده و از طرف دیگر زندگی ماشینی اوقات فراغت مردم را افزایش داده بود. هم‌زمان با این مسائل، بحث‌هایی نظیر عدالت اجتماعی در شهر، رفاه، و حقوق شهروندی نیز از سوی روشنفکران مدرن دنبال می‌شد. به‌این ترتیب، پارک به‌منزله یک فضای عمومی با کارکردهای زیست‌محیطی، تفریحی، و ساختاری در شهرها ایجاد شد [۱۴]. از طرفی، در شهرسازی نوین، برنامه‌ریزی فضاهای سبز شهری به صورت فعالیتی تخصصی درآمده که برنامه‌ریزی و طراحی انواع فضاهای سبز با اهداف و عملکردهای مختلف را دربر گرفته و انتظارات شهروندان را برآورده می‌کند. کم‌توجهی به آن‌ها می‌تواند به کاهش کارایی فضاهای مذکور و افت کیفیت محیط‌های شهری منجر شود [۹].

در اغلب مطالعات، بر پارک‌ها و فضاهای سبز شهری، به‌منزله عامل مهمی که می‌تواند کیفیت زندگی اجتماعی را ارتقا دهد، تأکید شده است. به‌گونه‌ای که باربوسا معتقد است: «فضای سبز نقش تعیین‌کننده‌ای در حمایت از سیستم‌های اجتماعی و اکولوژی دارد» [۱۸].

اما در این میان، بررسی و ارزیابی پارک‌های بانوان به دلیل اینکه قادرند فرصت‌های تفریحی بالارزشی را برای بانوانی که در شهرها زندگی می‌کنند فراهم نمایند اهمیت بیشتری دارد، زیرا پارک‌های بانوان فرصت‌هایی را برای ورزش، استراحت، و سلامتی بدنی و ذهنی به وجود می‌آورد. همچنین، جلوگیری از محرومیت‌های اجتماعی به وسیله دسترسی زنان به امکانات و تسهیلات، رفع مشکلات اجتماعی، و به وجود آوردن مکان‌هایی آرام در شهر به منظور ارتقای سلامت ذهنی زنان می‌تواند از عملکردهای دیگر پارک‌های بانوان باشد.

روش تحقیق

این پژوهش در حوزه ادبیات نظری، تحقیقی تجربی و در حوزه مطالعات میدانی، پیمایشی است و از روش‌های مشاهده و پرسشنامه در آن استفاده شده است. به این صورت که در این مقاله ابتدا با استفاده از روش کتابخانه‌ای و اسنادی به گردآوری مبانی نظری پرداخته شده است. همچنین، برای ارزیابی میزان رضایت زنان از پارک بانوان شمس تبریز و متعاقب آن ارزیابی موفقیت یا ناکامی طراحی پارک بانوان مورد مطالعه از روش پیمایشی پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق کلیه زنان بالای ۱۸ سال تبریز و حجم نمونه براساس شاخص‌های تصادفی ۱۱۴ مورد است. همچنین، این پژوهش در تابستان ۱۳۹۲ انجام گرفته است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های پارامتریک t -Test، آزمون رتبه‌ای فریدمن، و متوسط میانگین پاسخ‌ها در محیط نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. برای بررسی ارتباط بین سطح تحصیلات و سن پاسخ‌دهندگان با میزان رضایت از پارک بانوان شمس از آزمون Chi-Square استفاده شد.

محدوده مورد مطالعه

تبریز یکی از شهرهای بزرگ ایران و مرکز استان آذربایجان شرقی است. این شهر بزرگ‌ترین شهر منطقه شمال غرب کشور و قطب اداری، ارتباطی، بازرگانی، سیاسی، صنعتی، فرهنگی، و نظامی این منطقه است. براساس سرشماری مرکز آمار ایران، شهر تبریز، با جمعیتی بالغ بر یک میلیون و ۴۹۴ هزار و ۹۹۸ نفر در سال ۱۳۹۰، پنجمین شهر پرجمعیت ایران پس از شهرهای تهران، مشهد، اصفهان، و کرج محسوب می‌شود. طبق آمار سازمان پارک‌ها و فضای سبز در سال ۱۳۸۹، تعداد پارک‌های شهر تبریز حدود ۱۷۰ مورد است که از این تعداد ۶ پارک ویژه بانوان است [۶]. پارک شمس تبریزی یکی از پارک‌های جذاب و زیبای تبریز به‌شمار می‌رود که به منظور احیای باغات چایکنار از چند سال قبل ساماندهی و نگهداری شده و به‌عنوان یکی از زیرساخت‌های مهم رفاه، تفریح، و ورزش بانوان شهر تبریز مورد استفاده بانوان و زنان و دختران

تبریزی قرار می‌گیرد. این پارک شلوغ‌ترین و پرستفاده‌ترین پارک بانوان شهر تبریز است و دفتر امور بانوان شهرداری شهر تبریز نیز در داخل این پارک قرار دارد.

مبانی نظری

بدیهی است که هرگز جنسیتی‌شدن فضای شهری مورد توجه نبوده و نخواهد بود، اما گاه این کار منطقی و حتی ضروری به نظر می‌آید؛ به‌خصوص در جوامعی که تفکیک بین زنان و مردان در اکثر شئون رعایت می‌شود.

پارک‌ها و فضای سبز شهری

امروزه، توسعه و گسترش فضای سبز با توجه به گسترش روزافزون جمعیت و ساخت‌وسازهای شهری و نیاز ضروری انسان‌ها به فضای سبز جهت ایجاد تعادل اجتماعی، جسمانی، و روحی در افراد به‌طور چشمگیری رو به افزایش است [۲]. پارک‌ها و فضاهای سبز شهری قادرند فرصت‌های تفریحی باارزشی را برای کسانی که در شهرها زندگی می‌کنند فراهم نمایند [۲۴]. ایجاد فرصت‌هایی برای ورزش، استراحت، و سلامت بدنی و ذهنی (از طریق بهره‌گیری از شیوه‌های مفید زندگی) به‌منزله ابزاری برای جلوگیری از محرومیت اجتماعی به وسیله دسترسی همه مردم به امکانات و تسهیلات، تقویت جوامع از طریق به وجود آوردن فضاهای عمومی، رفع مشکلات اجتماعی، و به وجود آوردن مکان‌هایی آرام در شهر به منظور ارتقای سلامت ذهنی افراد از عملکردهای دیگر پارک‌ها و فضاهای سبز شهری است [۲۶]. انسان، در هر موقعیتی، روزانه به چند ساعت سکوت و آرامش نیاز دارد. این نیاز با فشردگی جمعیت در محل مسکونی و زندگی آپارتمان‌نشینی بیشتر احساس می‌شود. بدین ترتیب، از این دیدگاه نیز فضاهای سبز شهری، که انسان در آن‌ها بتواند دست‌کم روزانه ساعتی را در آرامش و دور از هیاهو بگذراند، به صورت ضرورت واقعی در زندگی شهرنشینان خودنمایی می‌کند. بنابراین، امروزه، ایجاد فضاهایی مخصوص بانوان به منظور شرکت در فعالیت‌های فرهنگی همچون شرکت در کلاس‌های متنوع دینی، فرهنگی، هنری، و ورزشی و همچنین انجام‌دادن فعالیت‌هایی نظیر ورزش و پیاده‌روی و گردشگرگردی در فضاهای باز و محیط‌هایی کاملاً اختصاصی، به لحاظ فیزیکی و سلامتی جسم و روحی بانوان ایرانی، امری کاملاً محسوس می‌نماید.

نقش زنان در طراحی فضاهای شهری

فضا، در بیان نخست، مفهوم ادراک آگاهانه محیط توسط انسان را در خود دارد که تأثیرگذاری

فعالیت‌های انسانی آن را از حالت توده^۱ به فضا^۲ تبدیل کرده است. فضا اگرچه جهت هویت‌بخشی به خود از عناصر متنوع و نامتجانس تشکیل شده، نحوه و نظام استقرار عناصر و ارتباطات متقابل بین آن‌ها در راستای اهداف مترتب به کلیت مجموعه، پیکرهای همگن و متجانس را تشکیل می‌دهد که هویت و مفهوم فضا از آن نشئت می‌گیرد. دلبستگی بشر به فضا ریشه عمیقی دارد. این دلبستگی از نیاز به درک روابط اجتماعی انسان جهت کسب مفهوم حاکمیت بر حوادث و رویدادها سرچشمه می‌گیرد. اصولاً انسان بین خود و اشیا و محیط پیرامون رابطه برقرار می‌کند؛ بدین معنی که وی خود را به طریق فیزیولوژیک با اشیا و اجسام کالبدی وفق و ارتباط می‌دهد. این کنش متقابل در بستری رخ می‌دهد که ما آن را به لحاظ تأثیرگذاری بر انسان، فضا می‌نامیم [۵]. از طرفی فضای شهری مفهومی متعادل‌تر از یک فضای معمولی و ساده دارد. به گونه‌ای که علاوه بر پوشش خصیصه‌های کلی یک فضا، معیارهای زیبایی‌شناختی و ارزش‌های پیچیده اقتصادی و اجتماعی را نیز شامل می‌شود [۱۲]. همچنین فضای شهری در عین دارابودن ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه، ظرف فعالیت‌های شهری و ضرورت‌های مترتب بر آن نیز محسوب می‌گردد.

وجود فضاهای آزاد در شهرها برای پیشگیری از درماندگی، افسردگی، گوشه‌گیری، و خشونت در جامعه ضروری است. این فضاها اگر مطلوبیت داشته باشند، شرایط تجلی و بروز خلاقیت را برای شهروندان مهیا کرده و با کمک به تخیل انسان شهرنشین، زمینه‌ای را فراهم می‌آورند که هر انسان برای درک موقعیت خود به آن نیاز دارد. از طرفی، نقش زن در نظام برنامه‌ریزی شهری و طراحی شهری از جمله موضوعاتی است که امروزه بیش از هر زمان دیگری به آن توجه شده است [۳].

اولین توجهات به حضور زنان را می‌توان در برنامه‌ریزی شهری در جامعه فرانسه یافت. بدین صورت، زنانی که خود معمار یا شهرساز بودند در جهت این برآمدند تا به اشکال متفاوتی محلی را که در آن زندگی می‌کنند طراحی کنند. از این زمان به بعد، بر حضور زنان در شهرسازی و طراحی شهری بیش از گذشته توجه شد. این قبیل توجهات باعث شد که از زنان نیز در شهرسازی و معماری مانند مردان و در کنار آنان استفاده شود. در دنیای کنونی کشور ایران نیز، از زنان در معماری و شهرسازی بیش از گذشته استفاده می‌شود. در این صورت، با ایجاد شورای شهرها و توجه به زنان در اداره‌های مسکن و شهرسازی و شهرداری‌ها به دیدگاه‌های آن‌ها توجه شده است. با این همه عوامل خاصی باعث حضور یا عدم حضور زنان در جامعه شهرسازی و طراحی شهری شده است [۳]. بنابراین، زنان باید تشویق شوند تا در عرصه‌های مدیریتی و ساخت‌وساز و همچنین طراحی فضاهای شهری حضور فعال‌تری داشته باشند و از توانایی زنان معمار و طراح به نحو مطلوب استفاده شود، تا

1. mass
2. space

بتوان فضاهایی به وجود آورد که متناسب با روحیات زنان باشد و موجب احساس سرزندگی و آرامش در آنان شود.

از طرفی، در عصر حاضر، محیط‌های نامطلوب شهری مشکلات بسیاری را برای امنیت شهروندان ایجاد کرده و در رشد آسیب‌های اجتماعی مؤثر بوده‌اند. با گسترش این آسیب‌ها، امنیت رنگ می‌بازد و بر میزان جرم افزوده می‌شود. مردم در کنش‌های اجتماعی محتاطانه عمل می‌کنند و با هر اتفاقی، ترس و دلهره آنان دوچندان می‌شود و در نتیجه، احساس ناامنی می‌کنند. امنیت اجتماعی آرامش و آسودگی خاطری است که هر جامعه‌ای موظف است در زمینه‌های شخصی، اقتصادی، سیاسی، و فضایی آن را برای جامعه و اعضای آن فراهم کند. امنیت نداشتن زنان در فضاهای شهری، مشارکت کامل آنان را در اجتماع محدود می‌کند و علاوه بر آسیب‌های روانی بر فرد، خانواده و جامعه را نیز متأثر خواهد کرد [۲۰]. همچنین، به دلیل ایجاد احساس آرامش روانی و سرزندگی در زنان وجود فضایی برای آنان به دور از هرگونه مشکلات امنیتی و جنسیتی ضروری به نظر می‌رسد؛ فضاهایی که مختص بانوان بوده و آن‌ها در آنجا احساس آرامش و امنیت نمایند. بنابراین، در این قسمت از تحقیق به رویکردهای نظری در ارتباط با موضوع (جنسیت فضایی، رابطه متقابل فضا و جنسیت، فضای شهری جنسیتی) پرداخته می‌شود.

جنسیت فضایی

مطالعات مربوط به جنسیت در دهه‌های اخیر وارد مقوله فضا، به‌طور عام، و فضاهای معماری و شهری، به‌طور خاص، شده و مبحث دیگری از دانش اجتماعی فضا را گشوده است. مطالعات جنسیت همچنین مقوله‌های زیر را مورد توجه قرار داده: فضاهای کالبدی خصوصی و عمومی چگونه تحت تأثیر باورهای جنسیتی شکل یافته‌اند؟ نمودها و نشانه‌های باورهای جنسیتی در فضاهای ساخته‌شده کدام است؟ طراحی کنونی فضاهای زندگی تا چه حد پاسخگوی ساختار جنسیتی تغییر یافته عصر حاضرند؟ طراحی و ساخت فضاهای معماری و شهر چه تغییراتی را باید دربرگیرد تا با هویت‌ها و ارتباطات جنسیتی تغییر یافته متناسب شود؟ جنسیت به‌عنوان رویکردی اجتماعی و فضا نیز به‌عنوان رویکردی ساختاری- کالبدی بررسی می‌شوند. در این دیدگاه، فضا و جنسیت به‌عنوان دو مؤلفه نظام اجتماعی در یک کنش و واکنش متقابل با یکدیگر- و البته با سایر مؤلفه‌های اجتماعی- شکل می‌گیرند و تغییر می‌کنند. توجه به ساختار جنسیت و تأثیر و تأثرات آن در فضاهای زندگی به لحاظ وجه برنامه‌ریزی و طراحی معماری و شهری اهمیت دارد. در دنیای معاصر، که پدیده‌های اجتماعی و چگونگی زندگی انسان در فضاهای مختلف به‌سرعت در حال تغییرند، ویژگی فضاهای کالبدی نیز به لحاظ آنکه در کنش متقابل با پدیده‌های اجتماعی‌اند نیازمند تغییر آگاهانه هستند. علم بر ارتباط

متقابل میان فضا و جنسیت امر برنامه‌ریزی و طراحی فضایی را در دنیایی که ساختار جنسیت در آن به شدت در حال تغییر است با دانش بیشتری همراه می‌کند [۱۳].

رابطه متقابل فضا و جنسیت

در رویکرد نظام‌مند به نظام‌ها و پدیده‌های اجتماعی، رابطه بین اجزا در هر نظام اجتماعی متقابل است و پدیده‌ها به‌طور متقابل و متداوم با یکدیگر در حال کنش و واکنش‌اند. بنابراین، فضا و جنسیت نیز در این نظام اجتماعی تأثیرات دوطرفه‌ای بر یکدیگر می‌گذارند. یک سوی این ارتباط در بازتاب‌های فضایی جنسیت بیان می‌شود. سوی دیگر آن را باید در نقش فعال فضا در تولید و بازتولید اجتماعی جست؛ فضا در اجتماع تولید می‌شود، اما در عین حال خود نیز شرطی برای تولید اجتماعی است [۲۵]. در واقع، فضا همان‌گونه که ساختار جنسیت را بازتاب می‌دهد، خود نیز عاملی فعال در فرایند شکل‌گیری این ساختار است. فضا سازمان اجتماعی را منعکس می‌کند، اما هنگامی که فضا محصور شد و شکل گرفت، فقط یک زمینه خنثی نخواهد بود. فضا نیز تأثیرات خود را اعمال خواهد کرد [۲۵]. فضا متناسب با ساختارهای اجتماعی شکل می‌گیرد تا بتواند آن ساختارها را محقق ساخته و در بازتولید آن‌ها فعالانه شرکت کند. فرایند رشد و اجتماعی‌شدن انسان‌ها در فضاها شکل می‌گیرد. این فضاها با شکل مناسب خود، که نتیجه بازتاب متناسب ارزش‌ها و باورها و نظام‌های اجتماعی است، فرایند اجتماعی‌شدن را سهولت می‌بخشد و به‌طور مؤثری در این فرایند شرکت می‌کنند. در ارتباط متقابل میان فضا و ساختار جنسیت، درحالی که ساختار جنسیت در فضا مادیت می‌یابد، فضا نیز در نحوه تحقق ارتباطات جنسیتی و بازتولید آن نقش مؤثر دارد.

فضای شهری جنسیتی

در بررسی رابطه جنسیت و فضا به پدیده‌ای با عنوان فضاهای جنسیتی‌شده برخورد کرده و این پرسش‌ها مطرح می‌شود که آیا فضا جنسیتی است؟ اگر چنین است، جنسیتی‌شدن آن چگونه صورت می‌گیرد؟ در پاسخ به پرسش‌های مذکور می‌توان گفت مکان‌های خاص ممکن است براساس جنس افرادی که آن‌ها را اشغال می‌کنند یا براساس فعالیت‌های مختلف جنسیتی که در آن‌ها انجام می‌شوند خصوصیات جنسیتی داده شوند؛ مثلاً، توالت‌ها جنسی شده‌اند. مذکر و مؤنث. زیرا مردان و زنان از آن استفاده می‌کنند؛ درحالی که یک آشپزخانه خانگی به صورت زنانه جنسیت داده می‌شود، زیرا آشپزی امری است که به خانم‌ها مربوط می‌شود [۲۵]. فضاهای مختص به جنس خاص (فضاهای مردانه یا زنانه)، که از سوی جنبه‌های مادی و غیرمادی جامعه تولید می‌شوند، تأثیرات بر خود و جنس دیگر را به نمایش می‌گذارند. جنبه‌های محیط مادی مانند حال‌وهوای مردانه در یک حرفه ورزشی، به تعریف فضا براساس

استفاده جنس غالب کمک می‌کند. رفتارهایی که از دیدگاه اجتماعی در فضای مشابه پذیرفتنی‌اند یا رفتارهایی که بسته به جنسیت به راحتی تأییدپذیر نیستند، شامل عملکردهای اجتماعی غیرمادی می‌شوند که به تعریف استفاده جنس غالب نیز کمک می‌کنند. بدین ترتیب، فضای شهری با تسلط یک جنس به‌عنوان یک فضای شهری جنسیتی تعریف می‌شود. دافین اسپین^۱ در اثرش با عنوان /اهمیت فضاهای شهری جنسیتی در عرصه عمومی ادعا می‌کند که وجود فضاهای شهری زنانه برای حضور زنان در شهر و زندگی شهری نقش مهمی دارد. این مکان‌ها از طریق ایجاد محیط‌های امن بیرون از خانه، که زنان در آن می‌توانند استقلال یابند و هویت خود را در خارج از چارچوب و فضای خانواده بازیابند، تحقق می‌یابد. براساس نظر اسپین، اگرچه امکان مجزاشده اجباری، دسترسی زنان به زندگی عمومی را کاهش می‌دهد، تفکیک آگاهانه و اختیاری فضاها بر مبنای جنسیت در شهر باعث افزایش دسترسی زنان به فضاهای عمومی می‌شود. جین رندل^۲ در مقدمه‌ای بر جنسیت و فضا به برخی از عوامل در شکل‌گیری فضاهای جنسیتی اشاره داشته است:

۱. به واسطه طراحی و معماری فضا مطابق با نوع جنسیت طراح؛

۲. بر مبنای دیدگاه انتقادی، تاریخی، و ایدئولوژی طراح؛

۳. به دلیل استفاده تصرف و تغییرات روزانه فعالیت‌های آن [۲۲].

شرلی آدنر^۳ نیز در مطالعات خود به بررسی فضاهای اختصاصی مردان و زنان از نظر فرهنگی، نقش خاص فضا، نمادسازی، حفظ، و تقویت روابط جنسیتی پرداخته است. موضوعی که مطرح می‌شود، نحوه تولید فضایی است که به وسیله روابط جنسیتی قدرت حاکم به صورت اجتماعی، فرهنگی، و فضایی شکل می‌گیرد [۲۵] و منجر به نابرابری جنسیتی می‌شود. نمود این نابرابری در ابعاد مختلف چشمگیر است؛ مثلاً، در محیط کار، محیط‌های اجتماعی، و ساختار بندی فضایی نقش‌های جنسیتی (مردان شغل‌های مدیریتی و زنان مشاغل پایین‌تر را اشغال می‌کنند) قابل ملاحظه است و البته در این بعد بیشتر وضعیت اجتماعی استفاده‌کنندگان از فضا مورد توجه قرار می‌گیرد [۷]. تفکیک فضایی بین جنس‌ها، یعنی جنسی کردن فضا، گاه امری منطقی است؛ به‌خصوص در جوامعی که تفکیک بین زنان و مردان در اکثر شئون رعایت می‌شود. حتی جنسیتی شدن فضا براساس فرهنگ حاکم بر جوامع امری دور از ذهن نیست. از این‌رو، جنسیتی شدن یک فضا زمانی به‌عنوان مشکل مطرح می‌شود که بنا به دلایلی یکی از دو جنس (زن/مرد) مجبور به ترک یک فضای عمومی شده و از حق بهره‌برداری از آن فضا محروم شوند؛ در حالی که، امکان بهره‌مندی مطلوب از فضای شهری و عمومی از حقوق اولیه شهروندان محسوب می‌شود [۱۰].

---

1. Daphne Spain
2. Hand Jane Rendell
3. Shirley Ardener

یافته‌ها

بررسی ویژگی‌های پاسخ‌دهندگان

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد میانگین سنی استفاده‌کنندگان از پارک ۲۶/۳۲ سال است و بیشترین فراوانی (۳۱/۵۸ درصد) مربوط به پاسخگوییانی است که در رده سنی ۱۸ تا ۲۹ سال قرار دارند. کمترین و بیشترین سن پاسخگویان به ترتیب ۱۹ و ۶۴ سال است. همچنین درخصوص تحصیلات پاسخگویان، نتایج نشان می‌دهد که اکثر استفاده‌کنندگان از پارک دارای مدرک لیسانس هستند که شامل ۳۶/۸۴ درصد از پاسخگویان است. جدول ۱ فراوانی پاسخگویان را از لحاظ سنی و تحصیلات نشان می‌دهد.

جدول ۱. درصد و فراوانی پاسخگویان بر حسب سن و تحصیلات

گروه‌های سنی	فراوانی	درصد	تحصیلات	فراوانی	درصد
سال ۲۹-۱۸	۲۸	۳۱٫۵۸	زیر دیپلم	۲۶	۲۲٫۸۱
سال ۳۹-۲۹	۳۱	۲۷٫۲	دیپلم و فوق دیپلم	۳۴	۲۹٫۸۲
سال ۴۹-۳۹	۳۶	۲۴٫۵۶	لیسانس	۴۲	۳۶٫۸۴
بالای ۵۰ سال	۱۹	۱۶٫۶۶	فوق لیسانس و بالاتر	۱۲	۱۰٫۵۳

میزان رضایت زنان از طراحی پارک بانوان

هر تحقیق و بررسی و تحلیل، نیازمند داده‌های مستند و مبتنی بر واقعیت است. در این تحقیق، پرسشنامه‌ها با دقت و با حضور مستقیم نگارندگان و راهنمایی آنان انجام شده است. پس از تکمیل پرسشنامه، با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS و با استفاده از میانگین پاسخ‌ها و آزمون رتبه‌ای فریدمن بررسی میزان رضایت بانوان از نحوه طراحی پارک بانوان صورت گرفته است. همچنین برای آزمون شاخص‌های موجود، با توجه به حجم زیاد نمونه‌ها و طبق قضیه حد مرکزی از آزمون پارامتری میانگین یک جامعه (t-Test) استفاده شده است. آزمون میانگین یک جامعه (t-Test) به وسیله نرم‌افزار SPSS شامل دو خروجی است. خروجی اول (جدول ۱) شاخص‌های توصیفی هر یک از متغیرها را نشان می‌دهد. خروجی دوم (جدول ۲) نیز بیانگر نتایج آزمون است که سطح رضایت بانوان از طراحی پارک بانوان را نشان می‌دهد.

جدول ۲. آمار توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین خطای استاندارد	آزمون رتبه‌ای فریدمن
مکان‌یابی پارک	۳۶۹	۱۰۷	۰۱۰۰	۱۰۵۸
فضاهای مرده و کور در پارک	۳۸۲	۰۸۸	۰۸۳	۹۳۸
طراحی مناسب فضای درونی پارک نسبت به اشرافیت ساختمان‌های مجاور	۴۲۹	۰۷۲	۰۶۸	۱۳۰۸
میزان رضایت بانوان از دسترسی به پارک	۳۹۲	۱۳۳	۰۱۲۵	۱۰۴۸
سرزندگی و شادابی به دلیل طراحی فضاهای درونی پارک	۴۲۵	۰۷۳	۰۶۹	۱۲۷۶
نوع و نحوه قرارگیری درختان برای جلوگیری از وقوع جرم	۳۷۱	۰۹۹	۰۹۲	۸۴۶
افزایش زمان استفاده از پارک به علت نورپردازی مناسب	۴۰۰	۰۹۹	۰۹۳	۱۰۸۶
افزایش امنیت در پارک به علت نورپردازی پارک در شب	۴۰۸	۰۸۴	۰۷۹	۱۱۴۶
مبلمان پارک	۳۴۱	۱۰۸	۰۱۰۱	۶۱۴
خدمات درون پارک	۳۴۲	۱۳۸	۰۱۳۰	۶۷۴
میزان استقبال بانوان از پارک	۲۱۷	۱۱۵	۰۱۰۷	۵۲۴
افزایش امنیت جنسی بانوان	۴۰۲	۱۵۰	۰۱۴۱	۱۲۰۸
پرشدن اوقات فراغت بانوان	۳۹۰	۱۴۵	۰۱۳۶	۱۰۶۳
احساس نیاز به احداث پارک بانوان در شهر	۳۹۸	۰۹۶	۰۸۹	۱۰۷۳
میزان احساس امنیت و آرامش روانی در پارک	۴۱۵	۰۷۹	۰۷۴	۱۲۶۲
طراحی پارک بانوان برای همه گروه‌های سنی	۳۵۹	۱۱۹	۰۱۱۱	۷۶۸
پاسخگویی پارک بانوان برای نیازهای بانوان کل شهر	۳۷۱	۱۲۸	۰۱۱۹	۸۷۹
میزان علاقه‌مندی بانوان برای استفاده از این نوع پارک‌ها	۴۰۷	۰۹۴	۰۸۸	۱۱۰۵
آزمون خی‌دو			۵۰۱۶۲۷	
درجه آزادی			۱۸	
سطح معناداری			۰/۰۰۰	

جدول ۲ نشان می‌دهد که بیشترین رضایت ساکنان از نحوه طراحی پارک بانوان شمس تبریز متعلق به متغیرهای طراحی مناسب فضای درونی پارک نسبت به اشرافیت ساختمان‌های مجاور، سرزندگی و شادابی به خاطر طراحی فضاهای درونی پارک، و میزان احساس امنیت و آرامش روانی در پارک است که ارزش میانگین برای هر یک به ترتیب ۴٫۲۹، ۴٫۲۵ و ۴٫۱۵ است. همچنین، در بین متغیرهای مورد مطالعه، کمترین ارزش میانگین ۲٫۱۷ است که متعلق به متغیر میزان استقبال بانوان از پارک است و این نشان می‌دهد که بانوان تبریزی، با وجود امکانات برای گذراندن اوقات فراغت، استفاده کمتری از این‌گونه پارک‌ها می‌کنند. آزمون فریدمن نیز نتایج مشابهی را نشان می‌دهد. ارزش آزمون فریدمن برای متغیرهای طراحی مناسب فضای درونی پارک نسبت به اشرافیت ساختمان‌های مجاور، سرزندگی و شادابی به خاطر طراحی فضاهای درونی پارک، و میزان احساس امنیت و آرامش روانی در پارک به ترتیب برابر با ۱۳٫۰۸، ۱۲٫۷۶ و ۱۲٫۶۲ است. همچنین در بین متغیرهای مورد مطالعه، کمترین ارزش آزمون فریدمن ۵٫۲۴ است که به متغیر میزان استقبال بانوان از پارک تعلق دارد.

ارزش آزمون خی‌دو (۵۰۱/۶۲۷) نیز نشان می‌دهد که ارتباط متقابل بین متغیرها وجود دارد و سطح معناداری برای متغیرهای تحقیق ۰/۰۰۰ است که بیانگر ارتباط معنادار بین این متغیرها در سطح اطمینان ۹۹ درصد است. از طرفی، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که پارک بانوان شمس تبریز درون پارک مسافر شمس قرار گرفته است که از این لحاظ با ساختمان‌های مجاور مشرف نیست. همچنین ساختمان‌های اطراف پارک اغلب کوتاه بوده و دیدی به درون پارک ندارند. این پارک برای بانوانی که اغلب از نظر روحی و روانی با مشکل مواجه‌اند و اغلب اوقات خود را در مجتمع‌های آپارتمانی با هیاهوی بسیار سپری می‌کنند فضایی آرامش‌بخش است، بنابراین وجود چنین پارک‌هایی باعث ایجاد آرامش روحی و سرزندگی در بانوان تبریزی می‌شود.

در جدول ۳، با توجه به اینکه سطح معناداری برای همه متغیرهای کمتر از ۵ درصد است، می‌توان نتیجه گرفت که میانگین هر یک از متغیرها اختلاف معناداری با عدد ۳ دارند و همچنین در سطح اطمینان ۹۵ درصد ارتباط معناداری بین متغیرها وجود دارد. با مراجعه به ستون t و در نظر گرفتن علامت آن‌ها درمی‌یابیم که میانگین همه متغیرها از عدد ۳ بیشتر است و فقط میزان استقبال بانوان از پارک کمتر از ۳ است. ستون پنجم اختلاف میانگین هر متغیر در نمونه با عدد ۳ است. دو ستون آخر حد پایین و بالای فاصله اطمینان ۹۵ درصد را برای میانگین هر متغیر نشان می‌دهد.

با توجه به مطالب مذکور می‌توان نتیجه گرفت که طراحی پارک بانوان متناسب با معیارهای بانوان شهر تبریز انجام شده است و بانوان تبریزی استفاده‌کننده از پارک بانوان رضایت بالایی از وجود این پارک‌ها و همچنین نحوه طراحی پارک دارند. با وجود این، استقبال آن‌چنانی از این پارک صورت نگرفته است و این به علت آگاهی‌نداشتن بسیاری از بانوان از وجود چنین پارک‌هایی در تبریز و همچنین پرمشغله بودن زنان تبریزی است.

جدول ۳. سطح رضایت بانوان از طراحی مناسب پارک بانوان

ارزش آزمون - ۳						
متغیر	آماره	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین هر متغیر با عدد ۳	فاصله اطمینان ۹۵٪ حد بالا حد پایین	
مکان‌یابی پارک	۶۸۹	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۰٫۶۹۲	۰٫۸۹۲	۰٫۴۹۳
فضاهای مرده و کور در پارک	۹۴۵	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۰٫۸۲۴	۰٫۹۸۸	۰٫۶۶۰
طراحی مناسب فضای درونی پارک نسبت به اشرافیت ساختمان‌های مجاور	۱۹۰۴	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۱٫۲۹۸	۱٫۴۳۳	۱٫۱۶۳
میزان رضایت بانوان از دسترسی به پارک	۷۳۵	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۰٫۹۲۱	۱٫۱۶۹	۰٫۶۷۲
سرزندگی و شادابی به خاطر طراحی فضاهای درونی پارک	۱۸۱۳	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۱٫۲۵۴	۱٫۳۹۱	۱٫۱۱۷
نوع و نحوه قرارگیری درختان برای جلوگیری از وقوع جرم	۷۴۵	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۰٫۷۱۹	۰٫۹۰۳	۰٫۵۳۵
افزایش زمان استفاده از پارک به علت نورپردازی مناسب	۱۰۷۲	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۱٫۰۰۰	۱٫۱۸۴	۰٫۸۱۵
افزایش امنیت در پارک به علت نورپردازی پارک در شب	۱۳۰۷	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۱٫۰۸۷	۱٫۲۴۵	۰٫۹۳۰
میلمان پارک	۴۰۸	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۰٫۴۱۲	۰٫۶۱۲	۰٫۲۱۲
خدمات درون پارک	۳۲۴	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۰٫۴۲۱	۰٫۶۷۸	۰٫۱۶۳
میزان استقبال بانوان از پارک	-۷۶۸	۱۱۳	۰٫۰۰۰	-۰٫۸۲۴	-۰٫۶۱۲	-۱٫۰۳۷
افزایش امنیت جنسی بانوان	۷۲۹	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۱٫۰۲۶	۱٫۳۰۵	۰٫۷۴۷
پرشدن اوقات فراغت بانوان	۶۶۵	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۰٫۹۰۳	۱٫۱۷۳	۰٫۶۳۴
احساس نیاز به احداث پارک بانوان در شهر	۱۰۹۳	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۰٫۹۸۲	۱٫۱۶۰	۰٫۸۰۴
میزان احساس امنیت و آرامش روانی در پارک	۱۵۵۷	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۱٫۱۵۷	۱٫۳۰۵	۱٫۰۱۰
طراحی پارک بانوان برای همه گروه‌های سنی	۵۳۶	۱۱۳	۰٫۰۰۰	۰٫۵۹۶	۰٫۸۱۷	۰٫۳۷۶

۰/۴۸۱	۰/۹۵۶	۰/۷۱۹	۰/۰۰۰	۱۱۳	۶/۰۰	پاسخگویی پارک بانوان برای نیازهای بانوان کل شهر
۰/۹۰۴	۱/۲۵۴	۱/۰۷۹	۰/۰۰۰	۱۱۳	۱۲/۲۳	میزان علاقه‌مندی بانوان برای استفاده از این نوع پارک‌ها

سنجش رابطه بین ویژگی‌های شخصی با میزان رضایت‌مندی از طراحی پارک بانوان

یافته‌های پژوهش میدانی نشان می‌دهد که ارتباط معناداری بین سطح تحصیلات و سن با سطح رضایت از نحوه طراحی پارک بانوان وجود دارد. بانوان با تحصیلات بالاتر و بانوان با سن کمتر از پارک بانوان شمس تبریز رضایت بیشتری دارند (جدول ۴). به دلیل اینکه سطح معناداری برای رابطه تحصیلات و سن با میزان رضایت از طراحی پارک کمتر از یک درصد است، برای تحصیلات (۰/۰۰۲) و برای سن (۰/۰۰۱) می‌توان نتیجه گرفت که ارتباط معناداری در سطح اطمینان ۹۹ درصد بین سن و تحصیلات پاسخگویان و استفاده‌کنندگان از پارک بانوان با میزان رضایت از نحوه طراحی مناسب پارک وجود دارد. برای یافتن ارتباط معنادار بین متغیرها از آزمون Chi-Square در محیط نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

جدول ۴. رابطه متغیر تحصیلات و سن با میزان رضایت از طراحی پارک

متغیر مستقل	ضریب	Value	df	Sig
تحصیلات پاسخگویان	Chi-Square	۲۰/۸۱۲	۴	۰/۰۰۲
سن پاسخگویان	Chi-Square	۱۴/۳۲۱	۳	۰/۰۰۱

سنجش رابطه بین ویژگی‌های شخصی با علاقه‌مندی به استفاده از پارک بانوان

در بررسی رابطه بین سن و تحصیلات با علاقه‌مندی زنان به استفاده از پارک بانوان، مشخص شد که ارتباط معناداری بین سن و میزان علاقه‌مندی برای استفاده از پارک وجود ندارد؛ درحالی‌که بین تحصیلات و میزان علاقه‌مندی به استفاده از پارک رابطه معناداری وجود دارد، بدین صورت که هرچه تحصیلات بالاتر است، علاقه‌مندی برای استفاده از پارک بانوان نیز بیشتر است (جدول ۵).

جدول ۵. رابطه متغیر تحصیلات و سن با میزان علاقه‌مندی به استفاده از پارک

متغیر مستقل	ضریب	Value	df	Sig
تحصیلات	Chi-Square	۱۸/۷۱۴	۳	۰/۰۰۰
سن	Chi-Square	۹/۷۸۱	۹	۰/۳۲۱

سطح معناداری بین تحصیلات و میزان علاقه‌مندی به استفاده از پارک ۰/۰۰۰ است که می‌توان نتیجه گرفت ارتباط معناداری بین این دو متغیر وجود دارد. همچنین ارزش آزمون برای رابطه بین این دو متغیر ۱۸/۷۱۴ است که سطح اطمینان بالا از وجود این رابطه را نشان می‌دهد. همچنین سطح معناداری بین سن پاسخگویان و میزان علاقه‌مندی برای استفاده از پارک بانوان برابر با ۰/۳۲۱ است که بیانگر نبود رابطه بین این دو متغیر است. درباره بررسی این رابطه می‌توان گفت که معناداری این گویه براساس میزان سن و تحصیلات استفاده‌کنندگان از پارک به دست آمده است.

سنجش رابطه بین ویژگی‌های شخصی با میزان احساس امنیت جنسی

در این پژوهش، برای یافتن رابطه بین سن و تحصیلات با میزان احساس امنیت جنسی در پارک بانوان نیز از آزمون Chi-Square استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که ارتباط معناداری بین سن و تحصیلات با میزان احساس امنیت جنسی برقرار است. به‌طوری‌که، زنان با سن پایین و تحصیلات بالاتر بیشتر در این پارک احساس امنیت جنسی می‌کنند. سطح معناداری برای رابطه تحصیلات با میزان احساس امنیت جنسی در پارک برابر با ۰/۰۰۰ است که ارزش آزمون برای این رابطه ۳۲۱/۲۴ است. همچنین، سطح معناداری بین سن و میزان احساس امنیت جنسی با ارزش آزمون ۱۲/۲۱۹ برابر با ۰/۰۰۱ است که بیانگر معنادار بودن ارتباط سن و تحصیلات با احساس امنیت جنسی است (جدول ۶).

جدول ۶. رابطه متغیر تحصیلات و سن با میزان احساس امنیت جنسی

متغیر مستقل	ضریب	Value	df	Sig
تحصیلات پاسخگویان	Chi-Square	۲۴/۳۲۱	۲	۰/۰۰۰
سن پاسخگویان	Chi-Square	۱۲/۲۱۹	۶	۰/۰۰۱

نتیجه‌گیری

با توجه به اهمیت و ضرورت ایجاد فضاهای مطلوب، که تأثیر عمیقی بر حیات شهری و زندگی شهروندان دارند، برنامه‌ریزان و طراحان شهری باید در خلق فضاهای مناسب، که امکان بروز و حضور همه گروه‌ها و ایجاد شهر سالم را به‌وجود می‌آورد، بکوشند. همچنین اگر جامعه‌ای خواهان بقای خود است، باید نیازهای اساسی و اجتماعی معینی را برآورده کند. شیوه برآوردن این نیازها برعهده نهادهای اجتماعی است. از جمله گروه‌هایی که شهر در رسیدگی به حقوقشان اجحاف داشته است زنانند و با توجه به اینکه استفاده از فضاهای شهری حق هر شهروندی، اعم از زن و مرد، است و ایجاد فضاهای شهری به‌شدت تحت تأثیر فرهنگ و

اعتقادات و سیاست‌های دولت‌ها و ملت‌هاست، باید برای زنان به دنبال ایجاد فضاهای ویژه خود باشیم. یکی از این فضاهای شهری، فضاهای سبز و پارک‌هاست. از آنجایی که پارک‌ها و فضای سبز شهری فضاهایی برای آرامش شهروندان محسوب می‌شوند و افراد برای رهایی از قیدوبندهای زندگی به این مکان‌ها مراجعه می‌کنند، ایجاد ایمنی، امنیت، و آسایش فاکتورهای مهم در جذب شهروندان به پارک‌ها خواهند بود. در این میان، پارک‌های بانوان به دلیل اینکه قادرند فرصت‌های تفریحی بالارزشی را برای بانوانی که در شهرها زندگی می‌کنند فراهم نمایند، اهمیت بیشتری دارند، زیرا پارک‌های بانوان فرصت‌هایی را برای ورزش، استراحت، و سلامتی بدنی و ذهنی زنان به وجود می‌آورند. همچنین جلوگیری از محرومیت اجتماعی، به وسیله دسترسی همه زنان به امکانات و تسهیلات، رفع مشکلات اجتماعی، و به وجود آوردن مکان‌هایی آرام در شهر به منظور ارتقای سلامت ذهنی زنان می‌تواند از عملکردهای دیگر پارک‌های بانوان باشد.

با توجه به یافته‌های تحقیق مشاهده می‌شود که اکثریت بانوان استفاده‌کننده از پارک اختصاصی بانوان از این پارک‌ها رضایت بالایی داشته و آن را وسیله‌ای جهت بالابردن کارایی جسمی و روحی خود پذیرفته‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بیشترین رضایت ساکنان از نحوه طراحی پارک بانوان شمس تبریز متعلق به متغیرهای طراحی مناسب فضای درونی پارک نسبت به اشرافیت ساختمان‌های مجاور، سرزندگی و شادابی به خاطر طراحی فضاهای درونی پارک، و میزان احساس امنیت و آرامش روانی در پارک است که ارزش میانگین برای هر یک به ترتیب ۴/۲۵، ۴/۲۹، ۴/۱۵ است. همچنین در بین متغیرهای مورد مطالعه، کمترین ارزش میانگین ۲/۱۷ است که متعلق به متغیر میزان استقبال بانوان از پارک است. یافته‌های پژوهش میدانی نشان می‌دهد که ارتباط معناداری بین سطح تحصیلات و سن با سطح رضایت از نحوه طراحی پارک بانوان دارد.

منابع

- [۱] امیری‌عارف، مهدی؛ هاشمی، ملیحه (۱۳۸۹). «تدوین و به‌کارگیری AHP با هدف مناسب‌سازی فضاهای شهری برای استفاده گروه‌های خاص (زنان)»، سومین کنفرانس بین‌المللی انجمن ایرانی تحقیق در عملیات، تهران: دانشگاه صنعتی امیرکبیر، ص ۱-۱۳.
- [۲] ترابی‌فارسانی، ندا (۱۳۸۴). «فضای سبز اکولوژیک راهبردی مناسب برای توسعه فضایی سبز پایدار»، ماهنامه پیام سبز، ش ۴، ص ۱۸۳-۱۹۵.
- [۳] دادور، رحمت‌الله؛ افضلی، معصومه (۱۳۸۸). «بررسی نقش زنان در نظام برنامه‌ریزی و طراحی شهری در شهر کرمان در سال ۱۳۸۶»، همایش ملی زن و معماری، تهران: آموزشکده فنی حرفه‌ای دخترانه سما، صص ۱-۱۴.
- [۴] رضایی، سولماز؛ برومند، مریم (۱۳۹۰). «تعاملات اجتماعی زنان در فضاهای عمومی شهری: وجود یا عدم وجود»، سومین کنفرانس ملی عمران شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنجندج، ص ۵-۱.

- [۵] رفیعیان، مجتبی؛ عسگری، علی (۱۳۸۱). «سالمندان و ضرورت آمایش فضاهای شهری»، همایش بین‌المللی سالمندان، تهران: دانشکده بهزیستی و توان‌بخشی، ص ۱-۲۱.
- [۶] سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تبریز (۱۳۸۹).
- [۷] عرشی‌ها، مریم؛ میری، آتوسا (۱۳۹۰). «تأثیر فضاهای جنسیتی‌شده بر احساس امنیت زنان» (نمونه موردی: میدان مادر و راه‌آهن تهران)، فصلنامه پژوهش/اجتماعی، ش ۱۳، ص ۱۱۹-۱۴۲.
- [۸] قربانی، رسول (۱۳۸۶). «تحلیل فضایی توزیع پارک‌های شهری تبریز و نارسایی‌های موجود در آن»، طرح پژوهشی معاونت پژوهشی، دانشگاه تبریز، ص ۵۴.
- [۹] قربانی، رسول؛ تیموری، راضیه (۱۳۸۹). «تحلیلی بر نقش پارک‌های شهری در ارتقای کیفیت زندگی شهری با استفاده از الگوی Seeking-Escaping» (نمونه موردی: پارک‌های شهر تبریز)، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی (پژوهش‌های جغرافیایی)، ش ۷۲، ص ۴۷-۶۱.
- [۱۰] کاظمی، مهروش (۱۳۸۸). «رویکردی تحلیلی به مقوله جنسیت و تأثیر آن در کیفیت فضا» (نمونه موردی: پارک فجر تبریز)، نشریه هویت شهر، س ۳، ش ۴، ص ۴۷-۵۸.
- [۱۱] کافی، محسن؛ عسگرزاده، مرتضی؛ منصور، سید امیر (۱۳۸۶). «اصول ایمن‌سنجی در طراحی پارک‌ها»، مجله علوم کشاورزی، دوره ۳۸، ش ۱، ص ۳۳-۳۸.
- [۱۲] کریر، راب (۱۳۸۴). فضای شهری، ترجمه خسرو هاشمی‌نژاد، اصفهان: خاک.
- [۱۳] کمالی، ماندانا؛ مرادی، پرنیا؛ غفوری، مرضیه (۱۳۸۸). «طراحی و مناسب‌سازی فضاهای شهری برای حضور زنان»، همایش ملی زن و معماری، تهران: آموزشکده فنی حرفه‌ای دخترانه سما، ص ۱-۱۵.
- [۱۴] مطلبی، محمد (۱۳۹۰). «نقدی بر پروژه پارک بانوان»، ماهنامه پیام سبز، ش ۴، ص ۲۲.
- [۱۵] مقبل باعرض، عباس؛ محمدی، علی (۱۳۸۲). «بررسی کیفیت ارائه‌شده در مراکز خدمات درمانی استان فارس»، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، دوره ۱۹، ش ۲، ص ۵۶-۶۷.
- [۱۶] هزارجریبی، جعفر (۱۳۹۰). «آگاهی زنان از حقوق شهروندی و عوامل مؤثر بر آن»، فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، س ۳، ش ۹، ص ۱-۱۸.
- [17] Balram Shivanand, Dragicevic Suzana, (2005). Attitudes Toward Urban Green Space: Integrating Guestionnaire Survey and Collaborative GIS Techniques to Improve Attitude Measurements, Landscape and Urban Planning.
- [18] Barbosa, Olga, et al (2007). Who benefits from access to green space? A case study from Sheffield, UK, Landscape and Urban Planning Journal, No. 83, available at: www.sciencedirect.com.
- [19] Chiesura Anna, (2004). The Role of Urban Parks for The Sustainable City, Landscape and Urban Planning.
- [20] Day, K., C. Stump & D. Carreon (2003). "Confrontation and loss of control: Masculinity and men's fear in public space". Journal of Environmental Psychology. Vol. 23. Pp. 311-322.
- [21] EUROFEM (1998). Gender and Human Settlements: Conference Reprt on Local and Regional Sustainable Human Development from a Gender Perspective. Eurofem, Hameenlina and 2000 update.
- [22] Kiavar, D, (2011). user assessment in public spaces by gender: a survey on seğmenler and kecgoren parks in Ankara, 2011.

- [23] Manlun, Yang(2003). Suitability Analysis of Urban Green Space System Based on GIS, ITC.
- [24] Muderrso.Lo.H.and Dem.R.Z.(2004). "The Relationship between Perceived Safety in Urban Recreation Parks", Journal of Applied Sciences, Vol.4.
- [25] Rendell, Jane, (2000). "Introduction: Gender, Space" in Rendell, Penner & Borden, Gender, Space, Architecture: An Interdisciplinary Introduction, Routledge, 2000.
- [26] Scottish Natural Association,(1981). "Information on Natural Heritage Trends", Scarrish Natural Association.